

Universal Journal of Theology

e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2021 (Haziran/June)

Prof. Dr. Adnan Koşum, *İslam Hukukunda Hayvan Hakları*

1. Basım, Ankara: Diyanet Yayınları, 2018, 252 sayfa.

Değerlendiren/Reviewed by

Sadrul Eslam TAHİRİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku
Anabilim Dalı

Graduate student, Pamukkale University, Faculty of Theology,
Department of Islamic Law, Denizli/Turkey

sadruleslamtahiri@hotmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-0111-0730>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 08/12/2020

Kabul Tarihi/Date Accepted: 11/06/2021

Yayın Tarihi/Date Published: 30/06/2021

Prof. Dr. Adnan Koşum, *İslam Hukukunda Hayvan Hakları*, 1. Basım, Ankara: Diyanet Yayınları, 2018, 252 sayfa.

Prof. Dr. Adnan Koşum 1966 yılında Manisa/Alaşehir'de doğdu. Ortaöğretimini Alaşehir'de; Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini ise Marmara Üniversitesi'nde tamamladı. Halen Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam Hukuku Anabilim dalında öğretim üyesidir.

Eser, fetva kitabı olmayıp günümüzde gelişen ve kanuni niteliğe bürünen hayvan hakları konusunda İslam dininin merhametini ve İslam hukukunun temel bakış açısını ortaya koyma ve dolayısıyla hayvanlara karşı merhameti bir nebze dahi olsa insanlara aşılama gayesiyle kaleme alınmıştır.

Yazar, toplumların temel yapısını oluşturan ve insanların davranışlarını etkileyen din unsurunu kullanarak hayvan haklarının önemini anlatmayı hedeflemiştir. Eserde öncelikle batı dünyası, cumhuriyet dönemi Türkiye'si ve günümüzdeki hayvan haklarının mahiyeti incelenmiş ve kısa bilgiler verilmiştir. Ana hedef olan hayvan haklarının mahiyeti ve kapsamı naslardan hareketle ele alınmıştır.

Günümüz dünyasında büyük ölçüde gündeme gelen, hayvanları eşya değil; hissetme yeteneğine sahip varlıklar olarak görme düşüncesi, İslam hukuku ışığında incelenmektedir. Hayvanlar hususunda akla gelebilecek çoğu soruya cevap verebilecek nitelikte hazırlanmış bir eserdir. Kitap akademik bir dille yazılmış olup toplumun hemen her kesimine hitap edebilecek niteliktedir. Kitabın bazı bölümlerinde sık sık tekrarlara gidilmiş olması okumayı zorlaştırmış olsa da içerik bakımından mutlaka okunması gereken bir kitaptır.

İslam medeniyetinde bu denli öneme sahip olan ancak pek ehemmiyet verilmeyen, Allah'ın tıpkı insanlar gibi ümmet kategorisine koyduğu bir topluluk olan hayvanlar hakkında bu tür çalışmalar yapılması çok elzemdir. Kitapta bahsedildiği gibi hayvanların refahını ibadetlerine önceleyen bir Peygamber'in ümmeti olan biz Müslümanların bu konuya çok hassas yaklaşması gerekirken hayvan haklarına riayet edilmemesi çok vahim bir durum haline gelmiştir. Hayvanlara eziyet, şiddet ve işkencelerin had safhaya geldiği toplumda bu eser, hayvanların sessiz dünyasına bir ses olma gayretindedir.

Yazar, İslam hukukunda hayvan haklarının önemini anlatmadan önce Batı dünyasında, Müslüman toplumlarda ve Cumhuriyet döneminde hayvan haklarının tarihini anlatmıştır. Eserde yer verilen kaynak isimleri meraklı okuyuculara yol haritası niteliğindedir. Yazarın kitabın akışında hayvan hakları konusundaki düşünceleri olduğu gibi verip okuyucuya sorular sorması, okuyucuyu düşünmeye teşvik etmiştir. Kitap geniş çaplı araştırmalar sonucu yazılmıştır ve değerlendirme kısmında yazar kendi görüşlerine de yer vermiştir.

Kitabın son kısmında hayvan hakları hakkında verilen kanun maddeleri, kitabın güvenilirliğine katkı sağlarken aynı zamanda kitap üzerinden geleneksel İslam dünyasındaki hayvan hakları nosyonuna işaret etmektedir.

Eserde, çağdaş hayvan haklarıyla ilgili kanunların Batı'da çıkmış olmasının sebebi olarak onların hayvanlara karşı insancıl muamelelerinden değil bilakis hayvanlara karşı vahşice uygulamalarından kaynaklandığına sık sık vurgu yapılmıştır. Öyle ki geçmişten bu yana Batı dünyasında, hayvanların ruhları olup olmadığı, acı çekip çekmedikleri tartışılmış; dünyaca ünlü düşünürlerden dahi aklın algılayamayacağı sıklıkta düşünceler ortaya çıkmıştır. Eserde de belirtildiği gibi Artur Schopenhauer'in "hayvanların hakları olmadığı varsayımı ve bizim onlara karşı davranışlarımızın ahlakî önemi olmadığı yanılması ve aldatmacası Batı'nın barbarlığının ve kabalığının kesinkes çirkin bir örneğidir." ifadesi; yazarın Batıyı bu denli eleştirmesini haklı çıkarmaktadır. Sadece bununla kalmayıp Batı'nın hayvanlara karşı gerçekleştirdiği, İslam âleminde görülemeyecek nitelikteki vahşiyane ve şiddet içerikli eylemlerinden bahsederek bu düşüncesinde ne kadar haklı olduğunu okuyucuya sunmaktadır. İşte bu vahşice uygulamalara karşı tepki olarak doğan "Hayvan Refahı", "Hayvan Özgürlüğü" gibi isimlere sahip grupların ortaya çıkmış olması, Çağdaş Hayvan Haklarının Batı'da ortaya çıkmış olmasında son derecede etkili olmuştur.

Şunu da belirtmekte fayda var ki yazar, 1400 yıl önce Peygamberimizin hayvanlar hakkında koymuş olduğu hükümlerden ve Kur'ân'da mevcut olan hayvan atıflarındaki incelik ve hikmetlerden hareketle İslam dinindeki hükümlerin; Batı dünyasında hayvanlara verilmiş olan haklardan daha kapsamlı, daha insancıl ve daha iyi olduğunu vurgulamıştır.

Bu arada durum tespiti bağlamında Müslüman bir ülke olan Türkiye'de bile hayvan haklarına tam manada önem verildiğini ne yazık ki söyleyemeyiz. Nitekim Cumhuriyet Dönemi Türk Hukukunda Hayvan Hakları Tarihi başlığında bu durum gözler önüne serilmektedir. Bu bağlamda denilebilir ki Türkiye Cumhuriyetinde hayvan haklarıyla ilgili yasalar çok değildir. Hayvanlarla ilgili az sayıda olan kurallar da insanların vicdanını rahatlatma amaçlı uygulanan para cezalarından oluşmaktadır. Buna mukabil günden güne hayvan hakları konusunun hukukî nitelik ve içeriğine kavuşmakta olduğunu da not etmeliyiz.

Şimdi de kitaba ismini veren ve asıl mesele olan İslam Hukukunda Hayvan Hakları bölümü ele alınacaktır. Yazar, İslam Hukukunun hayvan haklarına dair koymuş olduğu hassasiyet ve hükümlerini okuyucuya iyice kavratılabilmek için cahiliye döneminde hayvanlara yapılan uygulamalardan bahsetmiştir. Bunun yanı sıra Batı dünyasında hayvanlara yapılan olumsuz muamelelerin anlatılması, eserin objektifliğine katkı sağlamıştır. Kitapta yer alan İslam Hukuku Hayvan Hakları bölümü de kendi içinde birçok alt başlıklara

ayrılmış olup ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. İlk olarak “Kur’ân’ı Kerîm Nazarında Hayvanlar”, ikinci olarak “Hz. Peygamber’in Özel Hayatında Hayvanlar” ve son olarak da “İslam Hukukunda Hayvan Hakları” konuları anlatılmıştır.

Kur’ân’da birçok ayette hayvanlardan bahsedildiği gibi 114 sureden 7 tanesi de hayvan isimlerini almıştır. Bu durum İslam’da hayvanların öneminin göstergesi olarak düşünülebilir. Kur’ân, hayvanlar dünyasını insanlardan ayrı olarak değerlendirmekle birlikte hayvanları insanlardan farklı, kendilerine has kural ve değerleri olan bir topluluk ve ümmet sıfatıyla anmaktadır. Kitapta da bu hususlara değinilmiş, özellikle hayvan haklarına ilişkin olan ayetlere yer verilmiştir.

Hayvanların Kur’ân’da ümmet olarak görülmesi, onların da insanlar gibi sosyal yapılara sahip olduklarını ve yaratıcının onların da ilahı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte eserde hayvanların kendilerine has dilleri olduğu, onların Allah’a ibadet ettiği ve biz insanların da bunu anlayamayacağı dile getirilmiştir. Kitapta yer alan bu bahisler, daha ilk bakışta İslam dininde hayvanların önemini vurgularken; Hz. Peygamberin sünnete dönüşmüş sözlü ve fiilî örneklikleriyle hayvan hakları daha geniş bir yelpazede incelenmiştir.

Genel bir şekilde özetleyecek olursak Kur’ân’a göre hayvanlar insanların faydalanmaları için yaratılmış olan varlıklardır. İnsanlara düşen görev ise bu hayvanlardan ibret alarak onların haklarını gözetmekle mükellef olduklarının farkına varmalarıdır. Kur’ân’da çerçeve niteliğinde verilmiş olan hayvan haklarına, yaşayan Kur’ân olarak nitelenen Hz. Peygamber de benzer hükümler getirmiştir. Bu bağlamda yazar, eserine Hz. Peygamber’in evinde çokça hayvan beslediğinden, onların isimlerinin olduğundan ve bu şekilde Hz. Peygamber’in hayvanlarla duygusal bir bağ kurduğundan bahsederek giriş yapmıştır. Hayvanlar hakkındaki emir ve yasaklarıyla Hz. Peygamber’in hayvanlara ne kadar ehemmiyet verdiği sık sık dile getirilmiş, haşeratlardan başlayıp büyük hayvanlara kadar tüm hayvanların haklarına riayet edilmesi gerektiği bildirilmiştir.

Kitabın büyük bir bölümünü oluşturan “İslam Hukukunda Hayvan Hakları” başlığı altında, günümüzde hayvanlarla ilgili aklımıza gelebilecek çoğu soruya ve yaşanan sıkıntılara cevap niteliğinde bilgiler sunulmaktadır. İslam Hukukunda Hayvan Hakları bölümündeki başlıklardan bir kısmı şu şekildedir: Hayvanların Yaşama Hakları, Hayvanların Vücut Bütünlüğü ve Sağlığı Hakkı, Hayvanlara Güçlerini Aşan Yük Vurma ve Çalıştırma Yasağı, Hayvanların Gıdalarına Özen Gösterilmesi, Hayvanlara Eziyet ve İşkence Yasağı, Hayvanların Damgalanması, Hayvanların Kısırlaştırılması, Yavruların Annelerinden Koparılması, Hayvanların Barınma Hakkı ve Yaşadıkları Doğal Ortamın Korunması, İslam Hukukunda Hayvanların Hak Ehliyeti Sorunu, İslam

Hukukunda Hayvan Lehine Tasarruf Düzenlenebilmesi Sorunu başlıklarıyla kapsamlı bilgiler verilmiştir.

Eserde, hangi hayvanların evde beslenebileceği ve hayvan severler arasında da büyük eleştirilere sebep olan evde köpek besleme yasağı ile ilgili hükümler verilmiş olup bilimsel veriler ışığında incelenmiştir.

İkinci bir konu olan Kurban meselesi tüm detaylarıyla ele alınarak bu konudaki eleştirilere ve sorulara cevap verilmiştir. Ekosisteme olan etkisi, hayvanın nasıl kesilmesi gerektiği, dünya üzerinde kurban benzer nitelikteki törenlerin mahiyeti gibi çoğu konuda kapsamlı ve detaylı bilgiler verilmiştir. Son olarak Hayvanları Koruma Kanunu başlığı altında hayvanlarla ilgili dünya üzerinde genel yasalar, hükümler, kuruluşlar ile ilgili bilgiler verilmesi ve kitap sonunda yapılmış olan değerlendirme kitaba zenginlik katmıştır.

Genel olarak kitap yazımında tarafsız bir üslup kullanılmış, görüşler öz bir şekilde ifade edilmiştir. Bu yönleriyle kitabın objektifliği korunmuş, okuyucu düşünmeye sevk edilmiştir. İçeriğinde yer alan zengin bilgiler, kitabı okunmaya değer kılmaktadır. Günümüz dünyasında özellikle İslam toprakları üzerinde, yeterince dikkate alınmayan hayvanlar hakkında böyle bir eserin kaleme alınıp okuyuculara sunulması takdire şayan bir çaba ve çalışmadır. Gerek kaynakçanın zenginliği gerek güncel meselelere yer verilmesi kitabı zenginleştirmiştir. Bu çalışmasından ötürü İslam Hukukunda Hayvan Hakları adlı eseri kaleme alan Prof. Dr. Adnan Koşum'a, 114K809 numaralı projeye kitaba desteği olan TÜBİTAK'a ve eser yazımına destekte bulunan tüm şahıs ve kurumlara teşekkürü bir borç biliyor bu tür eserlerin devamlılığını umuyoruz.